



ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ
ΘΑΝΑΣΑ

Τα εισαγωγικά μαθήματα του Χέγκελ για τη φιλοσοφία της ιστορίας («Ο Λόγος στην ιστορία», Αθήνα, Μεταίχμιο, 2006), εν μέσω πολλών και εντυπωσιακών αναλύσεων της ιστορικής κίνησης, προβαίνουν και σε μια χαρακτηριστική περιγραφή της «οπτικής του καμαριέρη». Στην εγγεληνική αντίληψη, τα «κοσμοϊστορικά» πρόσωπα, οι μεγάλοι ηγέτες, δεν είναι «άγιοι» ούτε πρότυπα αγνότητας. Είναι άτομα με πάθη, φιλοδοξίες και ιδιοτέλεια, που όμως έχουν την ικανότητα να διαγνώσουν τις ανάγκες της εποχής και να θέσουν τα ιδιοτελή τους κίνητρα, ως μέσα, στην υπηρεσία ευρύτερων σκοπών. Ο «καμαριέρης» ενός τέτοιου ηγέτη, λόγω ακριβώς της εγγύτητάς του προς αυτόν, βλέπει μεγεθυμένα τα πάθη του, αλλά αδυνατεί να συλλάβει τον ιστορικό του ρόλο: «Για τον καμαριέρη δεν υπάρχουν ήρωες· τούτο συμβαίνει όχι επειδή ο ήρωας δεν

Ο Μ. Δρουσιώτης επιχειρεί και καταφέρνει να σχεδιάσει μια τοπογραφία ολόκληρου του κυπριακού πολιτικού συστήματος

είναι ήρωας, αλλά επειδή ο καμαριέρης είναι καμαριέρης: βγάζει τις μπότες του ήρωα, τον οδηγεί στο κρεβάτι, ξέρει ότι προτιμά τη σαμπάνια κ.ο.κ.». Τι γίνεται, όμως, όταν ο καμαριέρης υπηρετεί έναν ηγέτη που αποποιείται τη δυνατότητα ενός ιστορικού ρόλου, έναν ηγέτη που έχει μόνο πάθη – και κανέναν ιστορικό σκοπό να εκπληρώσει;

Ο Μακάριος Δρουσιώτης δεν είναι ιστορικός. Είναι ένας μορφωμένος και τίμιος δημοσιογράφος, ο οποίος τις τελευταίες δεκαετίες, με μια δεκάδα βιβλίων που εξέδωσε, επιχειρήσει να καλύψει ευσυνείδητα (και ενίοτε με εντυπωσιακά αποτελέσματα) το εκκωφαντικό κενό της επιστημονικής έρευνας για τη σύγχρονη κυπριακή ιστορία. Διέκοψε αυτή τη δραστηριότητα για διάστημα 18 μηνών (Μάρτιος 2013 - Σεπτέμβριος 2014), προκειμένου να αναλάβει καθήκοντα ειδικού συνεργάτη του Νίκου Αναστασιάδη, αμέσως μετά την εκλογή του τελευταίου στη θέση του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας. Οι λόγοι που ευνόησαν αυτή την προσέγγιση επεξηγούνται από τον ίδιο τον Μ.Δ.: υπήρξε και αυτός ένας από τους δεκάδες χιλιάδες φιλελεύθερους, κεντρώους ή αριστερούς Κύπριους που έβλεπαν στον δεξιό Αναστασιάδη τον τομηνό υποστηρικτή του Σχεδίου Ανάν το 2004, τον πιστό οπαδό της ομοσπονδίας, τον πρόεδρο που θα έλυσε το κυπριακό πρόβλημα επανενώνοντας το νησί. Οι λόγοι διακοπής της συνεργασίας δεν αναφέρονται ρητά από τον Μ.Δ. – αφήνονται ωστόσο να εννοηθούν από το περιεχόμενο ολόκληρου του βιβλίου. Ακόμη πιο προφανείς είναι οι λόγοι δημοσίευσης του βιβλίου στην παρούσα συγκυρία: όπως εκείνοι οι δεκάδες χιλιάδες υποστηρικτές, έτσι και ο συγγραφέας έχει προφανώς πλήρη επίγνωση του λανθασμένου εκείνης της εκτίμησης. Ο Αναστασιάδης δεν είναι (με τα λόγια του Χέγκελ) ούτε ηγέτης ούτε ήρωας· δεν κουβαλάει τίποτε περισσότερο από αυτό που βλέπει ο καμαριέρης: πάθη, ιδιοτέλεια και «σαμπάνια» – ή μάλλον, εν προκειμένω (σ. 107), ένα

μπουκάκι Famous Grouse, πάντοτε άμεσα διαθέσιμο.

Το βιβλίο αποτελεί, ωστόσο, κάτι πολύ περισσότερο από μια αποδομητική προσωπογραφία του προέδρου Αναστασιάδη. Επιχειρεί, και καταφέρνει να σχεδιάσει, μια τοπογραφία ολόκληρου του κυπριακού πολιτικού συστήματος: με το τέλος της ανάγνωσης, ο προκλητικός του τίτλος δεν έχει απλώς δικαιωθεί, αλλά φαντάζει και επεικής. Το βιβλίο απαρτίζεται από τρία κεφάλαια. Το πρώτο επιχειρεί μια καταγραφή και κριτική αποτίμηση του πλαισίου της χρεοκοπίας του κυπριακού τραπεζικού συστήματος, η οποία συμπίπτει χρονικά με την ανάληψη της προεδρίας από τον Αναστασιάδη. Το κεφάλαιο αυτό περιέχει αδιαμφισβήτητα μια σημαντική (και ανατρεπτική) συμβολή του συγγραφέα στην ιστορική έρευνα: στηριζόμενος

σε υλικό που εκείνη την εποχή είχε στη διάθεσή του, όπως πρακτικά συνεδριάσεων επιτροπών της Βουλής, συναντήσεων και συσκέψεων, ο Μ.Δ. ανατρέπει με πλήρη τεκμηρίωση την εντύπωση ότι η καταστροφική μορφή που έλαβε η κυπριακή τραπεζική χρεοκοπία οφειλόταν αποκλειστικά στην απόρριψη από τη Βουλή (19-3-2013) της αρχικής, σωτήριας πρότασης του Eurogroup. Φαίνεται, αντίθετα, ότι καθοριστικός υπήρξε εδώ ο ρόλος του ίδιου του Αναστασιάδη, ο οποίος είχε μεν συμφωνήσει με την πρόταση, αλλά εκμεταλλευόμενος την ιδιοτέλεια ολόκληρου του πολιτικού συστήματος ώθησε τα κόμματα της Βουλής να την καταψηφίσουν (και να τους φορτώσει, κατ' αρχάς, την ευθύνη).

Η ερμηνευτική θέση του συγγραφέα συμπτυκνώνεται ανάγλυφα στον τίτλο



Μακάριος
Δρουσιώτης
Η ΣΥΜΜΟΡΙΑ

Αλφάδι, Λευκωσία, 2020
Τιμή 20 ευρώ

του πρώτου κεφαλαίου: «Ο introducer στη θέση του ηγέτη». Ο introducer, για τους αμύπητους, είναι το επικερδέστερο «μυστικό» επάγγελμα του κόσμου: κάποιος ευνοήσιμος πολίτης, συνήθως δικηγόρος, ο οποίος αποκομίζει τεράστια κέρδη ως μεσάζων μεταφοράς ξένων καταθέσεων σε κυπριακό τραπεζικό ίδρυμα. Αυτό που ο Μ.Δ. ισχυρίζεται, παρέχοντας μια σειρά πειστικών ενδείξεων (όχι όμως και αποδείξεις), είναι ότι η καταστροφική πολιτική Αναστασιάδη υπαγορεύθηκε από τη μανιόδη (και εν πολλοίς επιτυχή) προσπάθειά του να εξυπηρετήσει, εν μέσω της χρεοκοπίας, συμφέροντα ρώσων ολιγαρχών, πελατών του δικηγορικού του γραφείου. Αν δεν ισχύει αυτή η εκδοχή του συγγραφέα, υπάρχει ίσως μια άλλη: εκείνη του κουτοπόνηρου επαρχιώτη δικηγόρου που εξελέγη



ΕΥΡΟΚΙΝΗΣΗ

Μακάριος Δρουσιώτης

Κυπριακή τοπογραφία από έναν αυτόπτη

Ο κύριος δημοσιογράφος παρουσιάζει το χρονικό της χρεοκοπίας των κυπριακών τραπεζών και τις συνέπειες της διαχείρισής της



Από την δύσκολη χρονιά του 2013, όταν οι τράπεζες της Κύπρου έμεναν κλειστές λόγω της κρίσης

την απαλλαγή τής ρωσικών συμφερόντων τράπεζας RCB από κάθε κούρεμα και δέσμευση κεφαλαίων.

Ο τίτλος του δεύτερου κεφαλαίου είναι επίσης χαρακτηριστικός: «Το πλιάτσικο επί των ερειπίων». Ο χειρισμός των συνεπειών της τραπεζικής χρεοκοπίας γίνεται και πάλι με μοναδικό άξονα αναφοράς την προστασία των ομάδων που προκάλεσαν την κρίση. Οι όποιες διαμάχες, ενίοτε αδυσώπητες, λαμβάνουν πάντοτε χώρα εντός της «συμμορίας», την οποία (από φόβο ή ιδιοτέλεια) υπηρετούν εν τέλει και όλοι οι ελεγκτικοί μηχανισμοί: δικαιοσύνη, αστυνομία, πολιτικά κόμματα, Βουλή, εν πολλοίς και ο Τύπος. Δεν υπάρχει ίσως καλύτερη απόδειξη από την υπενθύμιση (σ. 250) ότι δύο πρόεδροι της Επιτροπής Θεσμών και Αξιών της κυπριακής Βουλής καταδικάστηκαν για διαφθορά, ενώ την ίδια θέση εκδόμισσε και ο μετέπειτα πρόεδρος της Βουλής Συλλούρης, ο οποίος εν τέλει αναγκάστηκε να παραιτηθεί, μετά τη γνωστή διαπίστευσή του από το Al Jazeera. Και αν το τρίτο κεφάλαιο επιγράφεται «Νέμεση», ο τίτλος εδώ είναι παραπλανητικός – ή μάλλον ειρωνικός. Όταν, από ατύχημα, οδηγήθηκε στα δικαστήρια και καταδικάστηκε ένας μεγαλοδικηγόρος – πρωταγωνιστής της «συμμορίας», το πολιτικό σύστημα έφτασε μέχρι του σημείου να χαρακτηρίσει επίσημα (με δημοσίευση στην Εφημερίδα της Δημοκρατίας!) ως «φυλακή» ένα διαμέρισμα κάποιου ιδρύματος, προκειμένου ο καταδικασθείς να εκτίσει εκεί, λίγα χιλιόμετρα από το σπίτι του, μικρό μέρος της «ποινής» που του επιβλήθηκε, μέχρι να λάβει εν τέλει την προεδρική χάρη.

Όταν ένας εκ των πρωταγωνιστών ανησυχεί (σ. 270) για τον «απόλυτο εξουτελισμό όλων των θεσμών και ολονών μας», προοικονομεί ακούσια την κρίση του αναγνώστη της έκδοσης – η οποία δεν μετριάζεται από το γεγονός ότι κάποια ελάχιστη μέλη του πολιτικού προσωπικού όντως πρέπει να εξαιρεθούν από αυτήν (π.χ. ο Χάρης Γεωργιάδης, μετέπειτα υπουργός Οικονομικών και περίπου μοναδικός υπεύθυνος της όποιας ανάκαμψης ακολούθησε). Ο Μ.Δ. δεν είναι απλώς ένας whistle-blower. Καθίσταται, από την προνομιακή θέση του θαλαμηπόλου επί θητεία, χρονικογράφος της παρακμής μιας ολόκληρης χώρας. Το βιβλίο του κυκλοφόρησε στα μέσα Δεκεμβρίου. Σε οποιαδήποτε άλλη χώρα, θα αποτελούσε πρώτο θέμα σε όλα τα μέσα ενημέρωσης. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, στην Κύπρο καλύφθηκε από ένα πέπλο σιωπής. Οχι μόνο επειδή οι περισσότερες εφημερίδες και κανάλια έχουν συνδεθεί με ισχυρούς δεσμούς αλλά και επειδή η αντιπολίτευση, στις όποιες εκδοχές της, δεν αποτελεί παρά μια παραλλαγή αυτού του συστήματος.

Στις 31-3-2013, δεκατρία κράτη – μέλη της ΕΕ εξέφρασαν την ανησυχία τους για την «παραβίαση των αρχών του κράτους δικαίου, της δημοκρατίας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων» από την ουγγρική κυβέρνηση του Ορμπαν. Η Κύπρος δεν ανήκε σε αυτά τα κράτη. Την επομένη, έντεκα ηγέτες κομμάτων της ευρωπαϊκής Κεντροδεξιάς ζήτησαν (και πέτυχαν) την αποβολή του κόμματος του Ορμπαν από το Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα. Ο κυπριακός Δημοκρατικός Συναγερμός δεν ανήκε σε αυτά τα κόμματα. Ίσως γιατί ο Ορμπαν μιλάει ήδη ελληνικά – εδώ και πολλά χρόνια.

Ο Παναγιώτης Θανάσας διδάσκει Φιλοσοφία στο ΕΚΠΑ. Είναι πολίτης της Ελληνικής και της Κυπριακής Δημοκρατίας

πρόεδρος μιας ασήμαντης χώρας και πίστεψε ότι θα καταφέρει να εξαπατήσει ολόκληρο το διεθνές σύστημα: την ΕΕ, το ΔΝΤ, την Ελλάδα, τη Ρωσία – την τελευταία διά του ηγούμενου Εφραίμ, του οποίου τη μεσιτεία εκλιπαρούσε ο πρόεδρος Αναστασιάδης σε ιδιωτική του επίσκεψη σε διαμέρισμα του Νέου Φαλήρου στις 11-3-2013, επικαλούμενος το γεγονός ότι ο Εφραίμ ήταν «πνευματικός πατέρας» του Πούτιν (σ. 36). Δεν ξέρω αν αυτή η δεύτερη εκδοχή είναι τιμητικότερη της πρώτης.

«Εγγραφα με βουλοκέρι»

Οι ομοιότητες με την ελληνική διαπραγμάτευση του 2015 είναι εντυπωσιακές – εξίσου προφανείς όμως και οι διαφορές. Έχουν και οι Κύπριοι τον Σώρρα τους: λέγεται Triple Five, είναι «επενδυτικό ταμείο» και στέλνει (μέσω πολιτικού αρχηγού!) «έγγραφα σφραγισμένα με βουλοκέρι», σε συνέχεια των οποίων ο Αναστασιάδης μιλάει στο τηλέφωνο με τον επικεφαλής του ταμείου για να διερευνήσει προσωπικά το ενδεχόμενο επένδυσης 15 δισ. δολαρίων στις χρεοκοπημένες κυπριακές τράπεζες! Από την άλλη, η Κύπρος έχει την παράδοση «συλλογικής διαχείρισης» των κρίσεων. Με επιβεβαιωμένα επί 40 έτη τα καταστροφικά της αποτελέσματα για το Κυπριακό, η παράδοση αυτή ακολουθήθηκε και στον χειρισμό της επερχόμενης χρεοκοπίας. Τις ώρες της πιο κρίσιμης σύσκεψης, ο γραμματέας του μεγαλύτερου κόμματος της αντιπολίτευσης, του κομμουνιστικού ΑΚΕΛ, συντάσσεται με τον Αναστασιάδη: «Είναι έτοιμος όπως τα περιέγραψε ο Πρόεδρος, [ο Ρώσος] το έχουν πάρει πολύ ζεστά, συζητούν, ψάχνουν, υπάρχει μεγάλη προθυμία από τη δική τους πλευρά να βοηθήσουν» (σ. 92). Τις ώρες εκείνες, βέβαια, η Μόσχα διαπραγματευόταν επιτυχώς με την ΕΕ

Michael Huemer

Ένας Σωκράτης υπέρ των ζώων

Ένας φανταστικός διάλογος για την κρεοφαγία και τη χορτοφαγία στην πρόσφατη κυκλοφορία της Κυαναυγής



ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΚΤΕΝΑ



Η πρόσφατη κυκλοφορία του βιβλίου του Michael Huemer «Διάλογοι περί ηθικής χορτοφαγίας» (εκδ. Κυαναυγή, μτφ. Κώστας Αλεξίου) στη γλώσσα μας αποτελεί σημαντικό εκδοτικό γεγονός, τουλάχιστον για εκείνους και εκείνες που ενδιαφέρονται για το ζήτημα των ζώων. Φυσικά, μόνο τυχαίο δεν είναι που πίσω από αυτό το γεγονός βρίσκεται ο Κώστας Αλεξίου, μεταφραστής του έργου και ψυχή των εκδόσεων Κυαναυγή, οι οποίες εδώ και μερικά χρόνια μεταφράζουν ό,τι πιο έγκυρο και επίκαιρο προσφέρει ο φιλοσοφικός και ηθικοπολιτικός στοχασμός για τα ζώα – «Η ψυχή των ζώων» του Piero Martinetti και το «Γιατί να κοιτάμε τα ζώα» του John Berger είναι μόνο δύο από τις στάσεις αυτές της αξιοπρόσεκτης διαδρομής.



MICHAEL HUEMER ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΠΕΡΙ ΗΘΙΚΗΣ ΧΟΡΤΟΦΑΓΙΑΣ ΜΤΦ ΚΩΣΤΑΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

Michael Huemer
ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΠΕΡΙ ΗΘΙΚΗΣ ΧΟΡΤΟΦΑΓΙΑΣ

Μτφ. Κώστας Αλεξίου
Εκδ. Κυαναυγή, 2020,
σελ. 160
Τιμή: 10 ευρώ

διατροφής, ανταλλάσσοντας επιχειρήματα που αντλούν από ένα εύρος διανοητικών παραδόσεων: από τον ωφελιμισμό και τον καντιανισμό μέχρι τη Βίβλο και την κοινωνική ψυχολογία.

Το γεγονός ότι είναι ο καθηγητής Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο του Κολοράντο βοηθά τον συγγραφέα να επιδείξει όχι μόνο οξυδέρκεια και διανοητική αυστηρότητα, αλλά και μια εντυπωσιακή ικανότητα στην αρχαία τέχνη της μαιευτικής. Έτσι, στις σελίδες του βιβλίου βλέπουμε συχνά τον Χ., τον φοιτητή που ενσαρκώνει τις απόψεις του ίδιου του Huemer, να ακολουθεί σαν άλλος Σωκράτης το επιχειρημα του συνομιλητή του προκειμένου τελικά να το στρέψει εναντίον του. Για παράδειγμα, ενώ ο ίδιος φαίνεται να παίρνει κάποιες αποστάσεις

από την ωφελιμιστική φιλοσοφία, δεν διστάζει να αξιοποιήσει με εντυπωσιακό τρόπο ένα ωφελιμιστικό επιχειρημα προκειμένου να ενισχύσει το σκεπτικό του και να οδηγήσει τον συνομιλητή του σε αδιέξοδο.

Ταυτόχρονα, η φιλοσοφική του παιδεία τον καθιστά ικανό να αποφυγίσει τις διανοητικές κακοτοπιές – λόγου χάρη, ενώ δηλώνει αντίθετος στην αυστηρή θεμελίωση των ηθικών αξιών, δείχνει ότι η χορτοφαγία συνάδει με πολύ βασικές ηθικές παραδοχές που στην πράξη κάνουμε όλοι – αλλά και να πραγματοποιήσει κρίσιμες διακρίσεις – φέρ' ειπείν, καταπιάνεται αυστηρά με την κατάδειξη των αναντίρρητων ηθικών προβλημάτων της βιομηχανικής κτηνοτροφίας, αφήνοντας στην άκρη το κατά πόσον δικαιολογείται κανείς ηθικά να τρώει ζώα που έχουν μεγαλώσει στη φύση ή σε φάρμες, ζήτημα που κατά τη γνώμη του προϋποθέτει μια διαφορετική συζήτηση, αυτή περί δικαιωμάτων των ζώων.

Ίσως για όλους αυτούς, και πολλούς ακόμη, λόγους, ο Peter Singer, ο σημαντικότερος ίσως θεωρητικός της απελευθέρωσης των ζώων, γράφει στον πρόλογο που περιλαμβάνεται στην ελληνική έκδοση ότι το βιβλίο του Huemer είναι εκείνο που προτείνει ως απάντηση σε οποιοδήποτε τον ρωτά για ποιον λόγο δεν τρώει κρέας.

Το συναίσθημα

Την ίδια στιγμή, παρά την αδιαμφισβήτητη αξία του βιβλίου και το γεγονός ότι απέχω και ο ίδιος από το κρέας εδώ και χρόνια, οφείλω να σημειώσω ότι έπινα συχνά τον εαυτό μου να νιώθει πως τον χωρίζει μια απόσταση από τις απόψεις του Huemer. Ίσως αυτό έχει να κάνει με το ότι τα επιχειρήματά του μου φαίνονταν ενίοτε υπερβολικά διανοητικά: είναι χαρακτηριστικό ότι η λέξη «αγάπη» δεν εμφανίζεται, αν δεν κάνω λάθος, ούτε μία φορά μέσα στο κείμενο. Χωρίς λοιπόν να παραγνωρίζω τη μεγάλη σημασία των λογικών επιχειρημάτων – κι ο ίδιος, άλλωστε, με κάτι παρόμοιο ασχολούμαι –, αναρωτιέμαι αν μπορεί να υπάρξει ηθική πράξη, απόφαση και μεταστροφή χωρίς συναίσθημα, πάθος και έλεος – με όλη την τραγικότητα και την αμφισβημία που κουβαλούν μαζί τους αυτά τα μεγέθη.

Συνολικά, όμως, δεν μπορώ παρά να συστήσω ανεπιφύλακτα το βιβλίο σε κάθε φίλο και φίλη, χορτοφάγο και μη. Ιδίως στη δεύτερη περίπτωση, θα με ενδιέφερε να ακούσω τα αντεπιχειρήματά τους, καθώς νομίζω ότι δεν θα έχουν εύκολο έργο!

Ο Γιάννης Κτενάς είναι νομικός και υποψήφιος διδάκτωρ της Πολιτικής Φιλοσοφίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο